

Оцінка впливу діяльності ТНК на країни, що розвиваються

Стаття присвячена аналізу впливу ТНК на економічне зростання країн, що розвиваються. Мета статті – це дослідження впливу діяльності ТНК на економіку країн, що розвиваються. Під час виконання дослідження використовувалися загальнонаукові методи аналізу та синтезу, порівняльний метод та метод систематизації даних. Інформаційною базою дослідження стали наукові праці зарубіжних та українських авторів, статистична інформація ЮНКТАД, дані інтернет-ресурсів. Визначено географічну структуру діяльності ТНК. Встановлено, що на сьогодні найбільша кількість ТНК серед країн, що розвиваються, зосереджена в Індії та Китаї. Виокремлено позитивні та негативні наслідки впливу функціонування ТНК на економіку країн, що розвиваються, а також їх соціальну сферу. Проаналізовано географічний розподіл прямих іноземних інвестицій у контексті впливу фінансових ресурсів ТНК на країни, що розвиваються. Прямі іноземні інвестиції є каталізатором економічного зростання країн, що розвиваються, що апробовано досвідом деяких держав, які за останні роки репрезентували значне покращення своїх соціально-економічних індикаторів та суттєву структурну трансформацію своїх соціально-економічних систем. У цьому контексті, як приклад, наводиться розвиток таких країн, як Китай, Індія, Мексика, Бразилія та ін. У статті запропоновано перспективні напрями посилення позитивного впливу ТНК на країни, що розвиваються. Практична цінність статті полягає в тому, що викладені в ній рекомендації можуть використовуватися керівництвом ТНК та керівництвом країн, що розвиваються.

Ключові слова: ТНК; прямі іноземні інвестиції; соціальна сфера; глобалізація; наслідки.

Актуальність теми. Глобалізація стала найважливішою рисою сучасної світової системи, в якій економічний розвиток у національних межах та зовнішньоекономічні зв'язки міцно пов'язані один з одним. Сьогодні ТНК є одним із найважливіших суб'єктів міжнародної економіки. Вони безпосередньо впливають на нові тенденції у міжнародному бізнесі, глобальну конкурентоспроможність на міжнародних ринках, на економіку та соціальну сферу держав. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що у ТНК є певні особливості, що впливають на їх становище в світі. У сучасній економіці ТНК можна назвати одним із головних елементів, що визначає напрями розвитку та окремої країни, а також в цілому світової економіки. Напрями діяльності різноманітні, як і вплив на інші країни. А відтак в умовах сьогодення дослідження впливу ТНК на країни, що розвиваються, має надзвичайно актуальне значення для виявлення як позитивних, так і негативних наслідків впливу ТНК на такі країни, зокрема, через прямі іноземні інвестиції, а також розробки конкретних рекомендацій щодо посилення позитивного ефекту від діяльності ТНК на теренах країн, що розвиваються.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спираються автори. Дослідженню проблематики, тенденцій і перспектив розвитку транснаціональних корпорацій у глобальному бізнес-середовищі, а також оцінці їх впливу на економічне зростання певних розвинених країн та країн, що розвиваються, присвячено роботи таких вчених, як: Д.Бейкер [1], Т.Князєва, А.Шевченко, Г.Радченко, О.Комова, Л.Панкова [2], М.Каптарі [3], М.Живко, С.Вівчар [4] та ін. Авторами цієї статті проведено аналіз впливу ТНК через прямі іноземні інвестиції в країни, що розвиваються, а також запропоновано напрями щодо посилення позитивного впливу ТНК на економіку країн, що розвиваються.

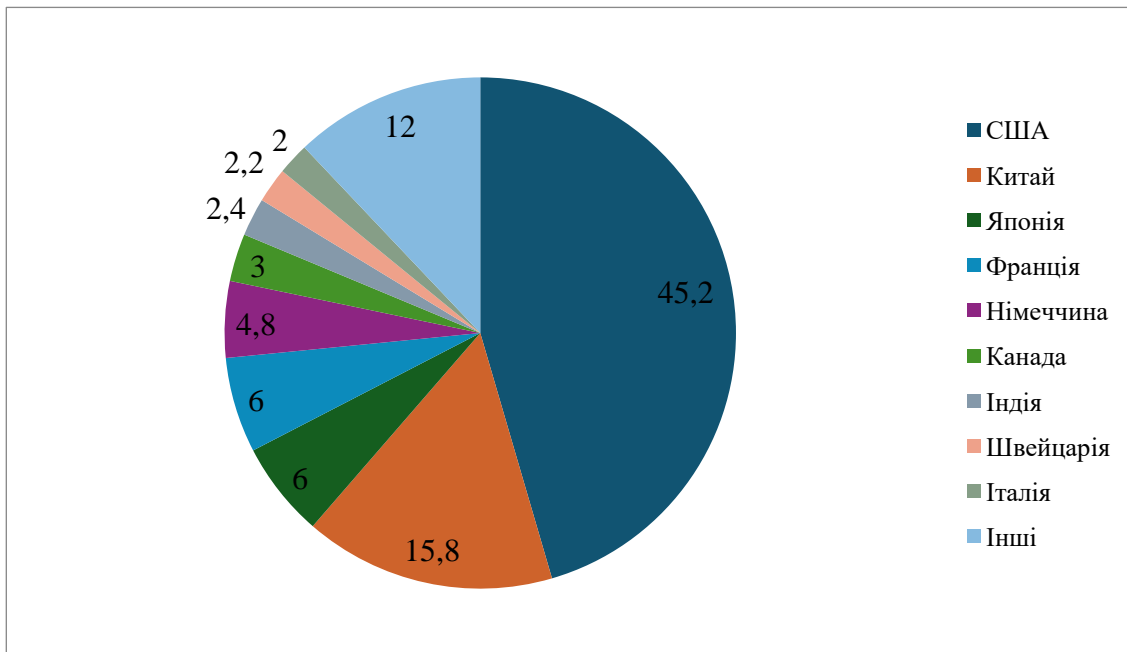
Метою статті є дослідження впливу діяльності ТНК на країни, що розвиваються.

Викладення основного матеріалу. Лідируючи в галузі міжнародних економічних зв'язків, транснаціональні корпорації стають все впливовішими в глобальних відносинах. Співпраця з цими компаніями відіграє важливу роль як для розвинених країн, так і країн, що розвиваються, сприяючи покращенню умов для взаємовигідного співробітництва. Це забезпечує максимізацію прибутку та розвиток регіонів, а також зменшує ймовірність економічних криз у країнах, що розвиваються.

Безумовно, транснаціональні корпорації, що функціонують в країнах, що розвиваються, мають як позитивний, так і негативний вплив на їхню економіку, соціальну сферу та політичну ситуацію. Вони сприяють економічному зростанню, створюють робочі місця та залучають інвестиції, водночас можуть призводити до соціальної нерівності, впливати на місцеву культуру та екологію, а також мати значний вплив на політичні рішення, соціальний розвиток та політику країн. Зокрема, оцінювати їх діяльність у країнах, що розвиваються, можна на рівні держави, компаній та суспільства. Так більшість країн, що розвивається, в яких розміщені філії ТНК, підтримують напрями їх діяльності, окрім цього, конкурують

за більшу кількість залучених прямих іноземних інвестицій. В цьому аспекті, перевагами функціонування ТНК в країнах, що розвиваються є позитивний вплив на ринок праці через створення нових робочих місць, підвищення заробітної плати, а також загального стану добробуту населення. Опосередковано це позитивно впливає на внутрішню торгівлю, інноваційний та науково-технічний розвиток тощо. Це, безумовно, має певний ефект на соціально-економічну сферу.

У світі найбільша кількість ТНК розміщена в США (45,2 %) та Китаї (15,8 %). По 6 % від всіх корпорацій світу знаходиться в Японії та Франції, 4,8 % – в Німеччині, 3 % – в Канаді, 2,4 % – в Індії, 2,2 % – в Швейцарії, в Італії – 2 %, у всіх інших – 12 % [5, с. 96] (рис. 1).

Джерело: розроблено автором за даними: [6]

Рис. 1. Географічна структура ТНК у 2023 році, %

Відповідно до інформації, представленої на рисунку 1, найбільша кількість ТНК серед країн, що розвиваються, зосереджена в Китаї та Індії.

Говорячи про розвиток ТНК, а також їх взаємодії із національними економіками, про залучення фінансів корпорацій на територію держави, необхідно насамперед мати на увазі прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Зокрема, у таблиці 1 наведено інформацію щодо обсягу ПІІ у 2023 році.

Таблиця 1
Розподіл прямих іноземних інвестицій за групами країн світу у 2021–2023 рр., млрд дол. США

Країни	Обсяги ПІІ		
	2021	2022	2023
Розвинені країни, в т. ч.	746	378	524
Європа	219	93	70
Північна Америка	472	285	377
Інші розвинені економіки	-	-	77
Країни, що розвиваються, в т. ч.	837	916	841
Африка	83	45	48
Латинська Америка та Карибський басейн	134	208	209
Азія	619	662	584

Джерело: розроблено автором за даними [7–9]

Отже, наведені дані показують, що після стрімкого зростання у 2021 році обсягів ПІІ у світі після пандемії, у 2022 році їх обсяги знову скоротилися – на 12 % згідно із докладом Конференції ООН з торгівлі та розвитку. Зокрема, серед головних причин – повномасштабне вторгнення РФ на територію України, а також наслідки цієї війни, зокрема зростання цін на продовольство та енергоносії. Причому особливо помітно за результатами 2022 року скоротився обсяг ПІІ у розвинені країни – на 37 %. Приплив

ПП у країни, що розвиваються, у 2022 році, навпаки, збільшився на 4 %, до рекордних 916 млрд дол. США. Важливо зауважити, що його більша частина прийшлася на обмежену кількість великих економік країн, що розвиваються (Індія, Китай, Бразилія).

Що стосується 2023 року, то тут обсяги ПП у світі збільшилися на 3 % згідно із докладом Конференції ООН з торгівлі та розвитку. Зокрема, приплив ПП у країни, що розвиваються, скоротився на 9 %. Така тенденція обумовлена скороченням обсягів інвестицій у країни Азії та Африки. Приплив ПП у розвинені країни у 2023 році, порівняно із 2022 роком, зріс на 38 %.

Отже, проаналізувавши географічний розподіл та динаміку ПП за 2021–2023 роки, можна з впевненістю сказати, що основну роль у цьому процесі відіграють найбільш індустріально розвинені регіони та країни. При цьому ПП виступають драйверами соціально-економічного зростання країн, що розвиваються, що апробовано досвідом деяких держав, які за останні роки репрезентували значне покращення своїх соціально-економічних індикаторів та суттєву структурну трансформацію своїх соціально-економічних систем. В цьому контексті, як приклад, може бути розвиток таких країн, як Китай, Індія, Мексика, Бразилія, Тайвань та ін.

Вплив ТНК на економіку країн, що розвиваються, через прямі іноземні інвестиції є значним та може здійснюватися різними шляхами, зокрема:

1. Вплив на економічне зростання країн, що розвиваються. ТНК сприяють зростанню ВВП, інвестуючи в різні сектори економіки, що призводить до загального економічного зростання. ПП від ТНК забезпечують додаткові фінансові ресурси для країн, що розвиваються;

2. Створення робочих місць та зменшення безробіття. Окрім цього, ТНК часто приносять з собою в країни, що розвиваються, передові технології та практики, що підвищує кваліфікацію місцевих працівників;

3. Трансфер технологій та інновацій. ТНК вводять новітні технології та інноваційні процеси, які покращують ефективність виробництва та якість продукції. Локальні компанії, співпрацюючи з ТНК, можуть навчатися та впроваджувати ці технології у своїй діяльності;

4. Підвищення конкурентоспроможності країн, що розвиваються. Наявність ТНК стимулює місцеві підприємства до підвищення своєї конкурентоспроможності, що сприяє розвитку ринкової економіки в країнах, що розвиваються. Місцеві компанії отримують доступ до міжнародних ринків, що відкриває нові можливості для експорту;

5. Покращення торговельного балансу. Залучення ПП допомагає країнам, що розвиваються, зменшити торговельний дефіцит через збільшення експорту та залучення валюти;

6. Розвиток інфраструктури. Інвестиції ТНК часто супроводжуються розвитком інфраструктури, такої як дороги, порти, енергетичні об'єкти, що позитивно впливає на економіку країни, що розвивається, в цілому.

Водночас варто зазначити негативні аспекти впливу ТНК на країни, що розвиваються:

- витіснення місцевих компаній через високу конкуренцію;
- перенесення екологічно шкідливих виробництв до країн, що розвиваються;
- залежність економіки від рішень іноземних корпорацій, що може вплинути на економічну стабільність.

Узагальнено позитивні та негативні аспекти впливу ТНК на розвиток країн, які розвиваються, відображено на рисунку 2.

Основною проблемою, що стоїть перед країнами, що розвиваються, є вибір шляху розвитку і визначення найбільш ефективних напрямів для кожної країни. Як показує практика, сьогодні у вирішенні цих важливих питань активно беруть участь транснаціональні корпорації.

Варто зазначити, що економічна допомога від ТНК впливає позитивно. Проте така допомога може створювати складні економічні та політичні проблеми у відносинах між донором і отримувачем, оскільки кожна сторона має власні інтереси. Це призводить до того, що ТНК можуть по-різному впливати на економіку країн, що розвиваються. Зокрема, вони можуть сприяти розвитку виробництва в різних секторах, але також можуть призводити до кризових ситуацій. Таким чином, можна говорити про виникнення дуалізму рівномірного розвитку економіки та національних інтересів з позитивною динамікою розвитку ТНК.

Отже, виходячи із вказаних вище позитивних та негативних аспектів функціонування ТНК на території країн, що розвиваються, варто зазначити, що, як правило, все залежить від законодавства країни. Так, на першому етапі, коли країна має проблеми в сфері економіки, доцільним є залучення ПП зарубіжних ТНК. Спочатку корпорації будуть отримувати більше вигід від перебування на території країни, що розвивається. Це і пільгові режими, і відсутність податків, які будуть позитивно впливати на діяльність ТНК. Згодом звичайно будуть відбуватися певні зміни: наявність ТНК на території країни, що розвивається, стане більш вигідною для приймаючої держави. Так вона може почати підвищувати податки, запрошувати до себе зарубіжних спеціалістів та конкурувати на світовій арені. Відповідно лише ефективна та правильна політика уряду грає на користь приймаючій ТНК країні.

Джерело: розроблено автором за даними [5; 10–12]

Рис. 2. Переваги та недоліки впливу іноземних ТНК на функціонування країн, які розвиваються

Висновки. Отже, вплив ТНК на економіку країн, що розвиваються має як позитивні, так і негативні сторони. Ефективне управління цим впливом може забезпечити стійке економічне зростання країн, що розвиваються. Проаналізувавши вплив ТНК на економіку країн, що розвиваються, вважаємо за доцільне запропонувати такі перспективні напрями діяльності ТНК в країнах, що розвиваються:

- сприяння розвитку місцевих та локальних ринків [13];
- прийняття на керівні посади місцевих фахівців для підвищення добробуту громадян країн, що розвиваються;
- передавання новітніх сучасних технологій країнам, що розвиваються;
- забезпечення підвищення кваліфікації та перепідготовки місцевого населення;
- інвестування капіталу в місцеві галузі, спільні проекти з громадами.

Ефективна співпраця ТНК з владою та громадами країн, що розвиваються, стане запорукою подальшого інноваційного соціально-економічного розвитку цих країн.

Перспективами подальших наукових досліджень буде аналіз впливу діяльності ТНК на соціально-економічний розвиток України.

Список використаної літератури:

1. *Baker D.M.* Transportation Network Companies (TNCs) and public transit: examining relationships between TNCs, transit ridership, and neighborhood qualities in San Francisco / *D.M. Baker* // *Case studies on transport policy*. – 2020. – № 8 (4). – P. 1233–1246.
2. The impact of transnationalization on the global consumer market / *T.Kniazieva, A.Shevchenko, H.Radchenko and other* // *Baltic Journal of Economic Studies*. – 2021. – № 7 (5). – P. 268–276.
3. *Captari M.* The influence of transnational corporations on political processes in Europe in the context of contemporary geopolitical struggle / *M.Captari* // *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. – 2023. – P. 159–162.
4. *Zhyvko M.A.* Strategies for navigating in the fragmentation conditions of global finance and economic digitalization: contemporary trends in TNC management / *M.A. Zhyvko, S.F. Vivchar* // *Problemy Ekonomiky*. – 2023. – № 3. – P. 15–24.
5. *Дорошенко Т.* Розвиток транснаціональних корпорацій та їх вплив на економіку країни / *Т.Дорошенко* // *Економічний аналіз*. – 2023. – Т. 33, № 2. – С. 95–102.
6. *Global 500 2023* : The annual report on the most valuable and strongest global brands [Electronic resource]. – Access mode : <https://brandirectory.com/rankings/global/2023>.
7. *World Investment Report 2021* [Electronic resource]. – Access mode : <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2021>.
8. *World Investment Report 2022* [Electronic resource]. – Access mode : <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2022>.
9. *World Investment Report 2023* [Electronic resource]. – Access mode : <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>.
10. *Савченко М.* Мультинаціональні корпорації в економіці країн, що розвиваються: світові тенденції та вітчизняні реалії / *М.Савченко, А.Гриб, А.Соболева* // *Galician economic journal*. – 2023. – № 4 (83). – С. 182–194.

11. Світова економіка : підручник / за ред. О.І. Шниркова, В.І. Мазуренка, О.І. Рогача. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. – 616 с.
12. Stukalo N. Global trends in the social economy development / N.Stukalo, A.Simakhova // *International economic policy*. – 2021. – № 1 (34). – P. 7–22. DOI: 10.33111/iep.eng.2021.34.01.
13. Simakhova A. Post-War Socialization of the Economy: Ukrainian and European Security / A.Simakhova // *Challenges to national defence in contemporary geopolitical situation*. – 2022. – № 1. – P. 71–75. DOI: 10.47459/cndcgs.2022.9.

References:

1. Baker, D.M. (2020), «Transportation Network Companies (TNCs) and public transit: examining relationships between TNCs, transit ridership, and neighborhood qualities in San Francisco», *Case studies on transport policy*, No. 8 (4), pp. 1233–1246.
2. Kniazieva, T., Shevchenko, A., Radchenko, H. et al. (2021), «The impact of transnationalization on the global consumer market», *Baltic Journal of Economic Studies*, No. 7 (5), pp. 268–276.
3. Captari, M. (2023), «The influence of transnational corporations on political processes in Europe in the context of contemporary geopolitical struggle», *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*, pp. 159–162.
4. Zhyvko, M.A. and Vivchar, S.F. (2023), «Strategies for navigating in the fragmentation conditions of global finance and economic digitalization: contemporary trends in TNC management», *Problemy Ekonomiky*, No. 3, pp. 15–24.
5. Doroshenko, T. (2023), «Rozvytok transnatsionalnykh korporatsii ta yikh vplyv na ekonomiku krainy», *Ekonomichnyi analiz*, Vol. 33, No. 2, pp. 95–102.
6. *Global 500 2023*, The annual report on the most valuable and strongest global brands, [Online], available at: <https://brandirectory.com/rankings/global/2023>
7. *World Investment Report 2021*, [Online], available at: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2021>
8. *World Investment Report 2022*, [Online], available at: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2022>
9. *World Investment Report 2023*, [Online], available at: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
10. Savchenko, M., Hryb, A. and Soboleva, A. (2023), «Multynatsionalni korporatsii v ekonomitsi krain, shcho rozvyvaiutsia: svitovi tendentsii ta vitchyzniani realii», *Galician economic journal*, No. 4 (83), pp. 182–194.
11. Shnyrkov, O.I., Mazurenko, V.I., Rohach, O.I. (ed.) (2018), *Svitova ekonomika*, pidruchnyk, VPTs «Kyivskyi universytet», K., 616 p.
12. Stukalo, N. and Simakhova, A. (2021), «Global trends in the social economy development», *International economic policy*, No. 1 (34), pp. 7–22, doi: 10.33111/iep.eng.2021.34.01.
13. Simakhova, A. (2022), «Post-War Socialization of the Economy: Ukrainian and European Security», *Challenges to national defence in contemporary geopolitical situation*, No. 1, pp. 71–75, doi: 10.47459/cndcgs.2022.9.

Сімахова Анастасія Олексіївна – доктор економічних наук, професор, професор Національного авіаційного університету.

<https://orcid.org/0000-0001-7553-4531>.

Наукові інтереси:

- соціалізація економіки;
- глобальна економіка;
- інноваційно-інвестиційна діяльність;
- моделі соціальної економіки.

Юрчук Катерина Юріївна – студентка Національного авіаційного університету.

Наукові інтереси:

- транснаціоналізація;
- міжнародна економіка;
- інвестиційна діяльність.

Simakhova A.O., Yurchuk K.Y.

Assessing the impact of TNCs' activities on developing countries

The article analyzes the impact of TNCs on the economic growth of developing countries. The study used general scientific methods of analysis and synthesis, comparative method and method of data systematization. The information base of the study is based on scientific works of foreign and Ukrainian authors, statistical information of UNCTAD, and data from Internet resources. The geographical structure of TNCs' activities is determined. It is found that today the largest number of TNCs among developing countries is concentrated in India and China. The positive and negative consequences of the impact of TNCs on the economies of developing countries and their social sphere are highlighted. The geographical distribution of foreign direct investment is analyzed in the context of the impact of TNC financial resources on developing countries. Foreign direct investment is a catalyst for the economic growth of developing countries, which is confirmed by the experience of a number of countries which have recently demonstrated high positive dynamics of their economic indicators and significant structural transformation in the modern course of their economies. The most striking examples in this regard are such countries as China, India, Brazil, Mexico, and others. The article suggests promising areas for strengthening the positive impact of TNCs on developing countries. The practical value of the article is that the recommendations set forth in it can be used by the management of TNCs and the government of developing countries.

Keywords: TNCs; foreign direct investment; social sphere; globalization; developing countries.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2024.